

A szétosztás jegyében kerülnek megfogalmazásra a földdel, a gépesítéssel és a kivándorlással kapcsolatos kérdések. Az ideálként megjelenített paraszti társadalmak életformájának legfőbb jellemzője a természettel és tárgyakkal kialakított közvetlen viszony. A magántulajdon hagyományos jellegének szabványosítás és központosítás következtében történő elvesztése a fenti tapasztalat kialakulásának esélyétől fosztja meg az emberek nagy részét.

E tapasztalat hiánya pedig a szellem világára is kihat, mivel az nem képezheti többé a mindennapi élet részét. Chesterton realitásérzékét mutatja, hogy nem az állandóságot keresi, példáiiban csupán a megfigyelt gondolkodásmódot alkalmazza. A kistulajdon vallását hirdeti, amely a magántulajdon újbóli megtapasztalhatóságának örömeiből fakad.

Aki pedig Chesterton művével kapcsolatban az utópia „seholsincs” jellegét hozná fel ellenérvként, és legszívesebben megrázná a szerzőt, mintegy álmából ébresztendő, azt előre figyelmeztetem, hogy könnyen megeshet, hogy Chesterton az „ébredjen” buzdításra vissza fog kérdezni, valahogy ekképpen: „és ugyan mire?”

ÁBRAHÁM DÁNIEL

(Fordította Görgényi Tamás, Kairosz Kiadó, Budapest, 2003, 250 oldal, 2800 Ft)

GYÖRGY PÉTER:

Az eltörölt hely – a múzeum

Ha most egy adatbázist készítenék, önkényesen olyan címkéket állíthatnék párba György Péter könyvével, mint „emberismeret”, „társadalomfilozófia”, „esztétika”, „muzeológia”, bár az utóbbi lenne a leginkább megtévesztő. Továbbá, ha a keresési szempontokat még inkább a saját szám íze szerint határozhatnám meg, használnám a „gyűjtemény”, a „gyűjtés”, a „kollektív emlékezet”, a „relativizmus”, az „informatika”, a „világháló”, az „Arthur Danto” kifejezéseket is. Ezzel a könyv tartalmát kigyűjtöttem, később emlékezni fogok rá; ugyanakkor mindazoknak, akik találkoznak majd az egyébként a nyilvánosság számára készített adatbázissal, lehetőséget teremtenék arra, hogy a keresőkifejezések révén kapcsolatba kerüljenek magával a könyvvel.

„Országok rongya! Könyvtár a neved.” A közösség számára létrehozott nagy és átfogó gyűjteményekkel kapcsolatos problémakör Vörösmarty koránál is régebbi. A múzeumok történetén keresztül felfogott, a mai ember kompenzációs kísérleteinek folyamatát leíró eseménysorban megfelelő kiindulópont lehetne akár az a korszak, amely többek között a klasszicista Magyar Nemzeti Múzeumot építé-

szetileg megformálta. György Péter szerint mégis a New York-i Természettörténeti Múzeum bizonyul megfelelő helyszínnek, mely választás némi időeltolódáshoz vezet ugyan, ám kitágítja a gondolati összefüggések alkalmazhatóságát, hiszen indiánok például nem éltek Magyarországon.

Az American Museum of Natural History kiállításait szervező ideológia áttörése Franz Boas érdeme, aki leszámol a győzteseket és legyőzötteket szembeállító kulturális evolucionizmus jegyeit hordozó, a roosevelti patriarchális világképen nyugvó kiállításpolitikával, hogy helyette a kulturális relativizmus mentén szervezze újjá a kiállítást. Az individualitás elfogadásának küzdelme ez a folyamat, és csupán a másik nagy New York-i múzeum, a MoMA (Museum of Modern Art) 1984-ben rendezett „*Primitivizmus a 20. századi művészetben: a törzsi és modern művészet rokonsága*” című kiállítását követő kritikák döntenek végleg a „west and the rest” eszméjének kiállításszervező uralmát. „Csak az elmúlt évtizeddel, a multikulturális koncepciókkal jött el az ideje annak, hogy az individualitást egyetemesnek feltételezzük, illetve egész egyszerűen egyetemesnek tekintsük” – írja György Péter. (Ezek szerint háborút csak az „igazságosság” nevében indíthatunk? – kérdezhetné mellesleg egy kellően naiv individuum.)

A fenti egyetemesség előkészítése az volt, hogy a múzeum világa kilépett saját épületéből és a nagyvárosi kultúra színterein bukkant fel, illetve az, hogy a nagyvárosi világ sem hagyta érintetlenül a múzeumokat. A relativizmus következményeként fokozatosan megszűnt a magas- és „egyéb” kultúra szembeállítása, ami a gyakorlatban életre hívta azokat a parkokat és szórakozató centrumokat, ahol minden megérintható és kipróbálható. A Disneyworld az egyik, a Museum Shop a másik gyümölcse ennek a kölcsönhatásnak, amely végső soron oda vezetett, hogy a múzeum mint a kollektív emlékezet gyűjtőtere mára elvesztette abszolút jellegét. Szemben az időtlenséggel, amely a múzeum tárlóiban kerül rögzítésre, a megváltozott körülmények között az indiánok leszármazottai szintén résztvevői lehetnek annak a kommercializált térnek, amelybe maga a múzeum is kilépett.

A tér elvesztésének végső beteljesülése a világháló filozófiai lehetőséghalmaza. Ahogy az ismertető legelején megalkottam a magam kis magángyűjteményét, úgy válik ez az internet segítségével mindenki számára megvalósíthatóvá. Így visszajutottunk oda, ahonnet voltaképpen elindultunk; „régés-régen” nem volt szükség múzeumokra, mára viszont a hely fizikai valósága kérdőjeleződött meg. Már csak egyetlen kérdés

maradt: hová tűntek időközben az indiánok?

ÁBRAHÁM DÁNIEL

(*Magvető Könyvkiadó, Budapest, 2003,*
227 oldal, 2290 Ft)

Mindentudás Egyeteme I-II.

Vannak könyvek, amelyekről nem érdemes recenziót írni, s vannak, amelyekről nem lehet. A *Mindentudás Egyeteme* (ME) című enciklopedikus kiadványról feltétlenül érdemes – küllemét és tartalmát tekintve egyaránt rászolgál. Némi pátosszal azt mondhatjuk, a sorozat eddig megjelent két kötete egy-egy ragyogó világítótorony az egyelőre csak frázisokban élő „tudásalapú társadalom” horizontján. Ha viszont komolyan nekiveselkedünk, hogy tömör recenziót (ismertetést, bírálatot, méltatást) írjunk róla, gyakorlatilag a lehetetlenre vállalkozunk, a következő három okból kifolyólag.

Először: a kötetnek ismertetésre aligha van szüksége. Az elmúlt száz két esztendőben, amióta hétről hétre neves tudósok vonzzák az előadóterembe, illetve a televízió- és rádiókészülékek elé a népes közönséget, Fábri György MTA-projektfelelős beszámolója szerint a magyar lakosság csaknem fele szerzett tudomást

az előadás-sorozatról. Emellett a nagyratörő vállalkozás internetes honlapja is napi ezres nagyságrendű látogatói körrel büszkélkedhet, nem beszélve az előadásokat kísérő újság- és folyóiratcikkekről. S ha mindennek ellenére mégis ismertetni akarunk, miről is szól a ME, kénytelenek lennénk önkényesen válogatni a jobbnál jobb előadások között, s aligha tudnánk elkerülni, hogy saját szánk íze szerint szemezgessünk a tudomány és a tágabb értelemben vett kultúra területeiről. Jobb tehát, ha az ismertetéssel meg sem próbálkozunk.

Másodszor: a kiadványban nemigen van mit bírálni. A külsőn lenyűgöző átgondoltságról árulkodik, felépítése teljesen áttekinthető, s a körülmények szerkesztők az igen hasznos név- és tárgymutatón kívül az idegen ajkú olvasóra is gondoltak: a kötetek végén – akadémiai kiadványhoz méltón – angol nyelvű kivonatot közölnek az egyes előadásokról, elsőrangú fordításban. A tipográfia és a grafikai megjelenítés szintén világszínvonalú, s a tartalmi megfontolásokon kívül ez is igen vonzó könyvvé teszi a ME-t.

Harmadszor pedig: a kötet tartalmi méltatása meglehetősen különös helyzetet eredményezne. Mi értelme volna, hogy elismert tudósok – többségükben akadémikusok – nagyvonalú előadásairól áradozunk? Kritizálni nincs sem alapunk, sem jogosultságunk. Olyan elméket